

Ruşçuk'ta Bektaşî Tekkeleri:
TAY HIZIR ALİ BABA VE HORASANÎ ALİ BABA TEKKELERİ*

*Meryem Kaçan ERDOĞAN***

ÖZET

Ruşçuk'ta bulunan Bektaşî tekkeleri arasında Tay Hızır Ali Baba ve Horasanî Ali Baba Tekkeleri de yer almaktadır. Kırsal kesimde kurulan bütün Bektaşî tekkelerinde olduğu gibi bu tekkeler de birer çiftlik durumundaydı. Zira tekkeler sahip oldukları tarla, bağ, bahçe, çayır, kuru, mera, değirmen ve kovanları ile başta büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği olmak üzere hububat üretimi, sebze-meyvecilik, bağcılık, arıcılık vs. gibi faaliyetlerde bulunmuştur. Bu şekilde tekkeler hem kendi ihtiyaçlarını karşılamış hem de elde edilen ürünlerin satışı yoluyla gelir elde etmiştir.

1826 yılı, Bektaşî tarikatı ve tekkeleri için bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihte Yeniçeri Ocağı kaldırılmış ve ocak-tarikat arasındaki bağlantı sebebiyle Bektaşî tekkeleri de lağvedilmiştir. Alınan kararlar gereğince diğer Bektaşî tekkelerinde olduğu gibi adı geçen tekkelerin de malları müsadere edilmiş ve tekke binaları yıktırılmıştır. Tekkelerin gayrimenkulleri ise hazinenin menfaatleri dikkate alınarak iltizam ve satış yoluyla değerlendirilmiş ve gelirleri Mukataat Hazinesi'ne teslim edilmiştir..

Anahtar Kelimeler

Ruşçuk, Bektaşî, tekke, Tay Hızır Ali Baba, Horasanî Ali Baba, müsadere.

“Tekke” ve “zaviye” kelimeleri çoğu kez birbirinin muadili olarak kullanılmaktadır. Nitekim araştırmaya konu olan Bektaşî tekkelerinde zaviye kelimesinin de sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Daha ziyade küçük tekkeleri ifade eden zaviye; şehir, kasaba, köy gibi yerleşim birimlerinde veya yollar üzerinde kurulmuş yapılardır. Bu yapılar, belli bir tarikata mensup şeyh ve dervişlerin yaşadığı ve gelip geçen yolcuların misafir edildikleri yerlerdir. Bu tür yerleri ifadede zaviyenin yanı sıra hangâh,

* Bu çalışma “Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu” tarafından desteklenmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. meryem@ogu.edu.tr

dergâh, imâret, ribat ve asitâne gibi terimler de kullanılmakla beraber aralarında bazı farklılıklar söz konusudur.¹

Her biri belirli tarikatları temsil eden tekke ve zaviyelerin asıl fonksiyonu, dinî-tasavvufî fikirleri yaşatan ve yayan merkezler olmasıdır. Bunun yanı sıra yeni fethedilen yerlerin islâmlaştırılması, iskâna açılması ve imarı bu tür müesseseler vasıtasıyla daha kolay ve hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Ayrıca zaviyeler, sosyal açıdan önemli hizmetleri yerine getirmiştir. Buralarda, gelip geçen yolcuların konaklama, yiyecek ve içecek masrafları karşılanmış, hatta civarda yaşayan fakir insanlara bedava yiyecek verilmiştir.²

Osmanlı Devleti özellikle kuruluş döneminde şeyh ve dervişlere son derece hoşgörü ile yaklaşmış, onların maddî ve manevî nüfuzlarından yararlanma yoluna gitmiştir. Bu yaklaşım, daha çok tekke ve zaviyenin kurulmasına, şeyh ve dervişlere daha çok köy ve arazinin bağışlanmasına yol açmıştır.³ Osmanlı fetih hareketlerinin genişlemesine paralel olarak tekke ve zaviye sayısında da büyük bir artış meydana gelmiştir. Osmanlıların ilk Balkan fetihleri ile beraber bölgeye giden şeyh ve dervişler, buranın Türkleşmesi ve iskânında büyük rol oynamışlardır.⁴ Balkanlarda coğrafi ve stratejik açıdan önemli bir yer olan Rusçuk da 1388 yılındaki fetihler sırasında Osmanlı topraklarına katılmış ve kısa sürede büyük bir gelişme göstermiştir.

XVI. yüzyılın ikinci yarısında kaza merkezi hâline gelen Rusçuk'ta, müslüman nüfus giderek çoğalmış ve bu durum ibadet yerlerinin sayısının

¹ Ahmet Yaşar Ocak, "Zâviyeler (Dinî, Sosyal ve Kültürel tarih açısından bir deneme)", *Vakıflar Dergisi*, Sayı XII, Ankara 1978, s. 248-250; A.Y.Ocak-S. Farûkî, "Zaviye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*, İstanbul 1993, XIII, 468.

² A.Y. Ocak, *a.g.m.*, s. 267-268. Tekke ve zaviyelerin fonksiyonları ile Anadolu ve Rumeli'de kurulmuş olan bu müesseselere ait örnekler hakkında geniş bilgi için bkz. Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstilâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1942, II, 279-366.

³ A.Y. Ocak, *a.g.m.*, s. 256-258.

⁴ Balkanlarda kurulan tekkeler ve faaliyet gösteren tarikatlar hakkında geniş bilgi için bkz. Reşat Öngören, "Balkanlar'ın İslâmlaşmasında Süfilere Rolü", *Balkanlarda İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri (Sofya, Nisan 21-23, 2000)*, İstanbul 2002, s. 47-73; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri*, İstanbul 2000, I-IV.

artmasına yol açmıştır. Cami ve mescitlerin yanı sıra Rusçuk'ta çeşitli tarikatlara mensup birçok tekke ve zaviye de faaliyet göstermeye başlamıştır. Rusçuk'ta değişik kaynaklara göre faaliyette olan tekkelerin sayısı 15'tir. Bu tekkeler arasında Sadiyye, Şazeliyye ve Cibaviyye tarikatına mensup tekkeler bulunduğu gibi Bektaşî tekkeleri de mevcuttur.⁵

Rusçuk'ta Bektaşî tekkelerinin kurulmasında ve yaygınlaşmasında tarikatın etkinliğini artırması önemli bir rol oynamıştır. Bu etkinlik, tarikatın pir-i sânisî kabul edilen Balım Sultan'ın 1501 yılında Hacı Bektaş Zaviyesi'nin başına geçmesiyle doğrudan bağlantılıdır. Nitekim Rusçuk'ta ilk Bektaşî tekkelerinin bahsedilen yıldan kısa bir süre sonra kurulduğu bilinmektedir ki bunlardan biri Hızır Baba Tekkesi'dir. Rusçuk'ta kurulan diğer Bektaşî tekkeleri arasında Tay Hızır Ali Baba Tekkesi, Horasanî Ali Baba Tekkesi, Mustafa Paşa Tekkesi, Mustafa Baba Tekkesi, Baba Kamber Tekkesi, Şüca Dede Zaviyesi vs. sayılabilir.⁶ Bu makalenin konusunu Rusçuk'ta kırsal kesimde kurulan Bektaşî tekkelerinden Tay Hızır Ali Baba ve Horasanî Ali Baba Tekkeleri oluşturmaktadır.

I. Tay Hızır Ali Baba Tekkesi⁷

Rusçuk kazasında Tay Hızır adlı köyde bulunan Ali Baba Tekkesi, arşiv belgelerinde Tay Hızır Ali Baba, Dâyi Hızır Ali Baba, Dâyi Hızır

⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Evkaf Defteri (EV)*, nr. 10267, vr. 1a; Teodora Bakardjieva-Stoyan Yordanov, *Ruse. Prostranstvo I İstoriya [Ruse. Region and History]*, Ruse 2001, s. 16-18, 121-122, 128-133, 155-156; E.H. Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri*, IV, 84, 86; R. Öngören, *a.g.m.*, s. 59-61.

⁶ BOA, Cevdet-Evkaf (C.EV), nr. 20345; nr. 32609; BOA, *EV*, nr. 13905, vr. 6b-7a; BOA, *Tahrir Defterleri(TD)*, 382, s. 145-146; Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, *Nıgbolu Mufassal Defteri*, nr. 42, vr. 64b-65a; Bulgaristan Milli Kütüphanesi, Oryantal Bölümü (NBKM), *Rusçuk Şerhiye Sicili (R)* nr. 11, s. 212-213; Bakardjieva-Stoyan, *a.g.e.*, s. 129-132, 155-156; Nikola Georgiev Popov, *Opisanie na Rusçuk za Vremeto ot 1860-1879 [The Description of Ruse Between 1860-1879]*, Ruse 1928, s. 24-25; E.H. Ayverdi, *a.g.e.*, s. 84, 86; R. Öngören, *a.g.e.*, s. 60; Frederick William Hasluck, *Anadolu ve Balkanlar'da Bektaşîlik*, (çeviren ve yayına hazırlayan Yücel Demirel), İstanbul 1995, s. 30-31.

⁷ Tekkenin adı, kaynaklarda değişik şekillerde ifade edilmiştir. Bu, tekke adının arşiv belgelerinde farklı olarak (Tay Hızır, Day Hızır, Dâyi Hızır, Dâi Hızır vs. gibi) yazılmasından kaynaklanmaktadır. Yazım farklılığının dışında birçok kaynakta söz konusu tekke ile başka bir Bektaşî tekkesi olan Hızır Baba Tekkesi aynı tekke olarak gösterilmektedir. Oysa Hızır Baba Tekkesi Rusçuk merkezde bulunurken, Tay Hızır Ali Baba Tekkesi kırsal kesimde yer almaktadır.

Baba, Hızır Ali Baba veya sadece Ali Baba Tekkesi olarak yer almaktadır. Tekkenin Ali Dede Zaviyesi⁸ olarak kaydedildiği bazı belgeler de bulunmaktadır. Tekkenin kuruluşu ve ilk dönemleri ile ilgili sorulara cevap verebilmek için tahrir defterlerinde yer alan kayıtlar incelenmiştir. Bu kayıtlarda söz konusu tekkenin varlığının XVI. yüzyıla kadar uzandığı görülmektedir.

Bahsedilen yüzyıla ait tahrir defterlerinde, Ali Baba Köyü ve tekkesinden bahsedilmektedir. Ancak tekkenin, Tay Hızır Ali Baba Tekkesi olarak adlandırılması sonraki dönemlere ait olmalıdır. Zira XVI. yüzyıla ait tahrir defterlerinde Tay Hızır Köyü'nde bu adla anılan bir tekke bulunmamaktadır.⁹ Bununla beraber aynı döneme ait tahrir defterlerinde Rusçuk (Ruse)'un da içinde bulunduğu Çernovi kazasına bağlı Ali Baba Köyü'nden bahsedilmektedir.¹⁰ Nitekim 382 numaralı Kanunî dönemine ait olan tahrir defterinden bu köy ve Ali Baba ile ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşılmaktadır. Bir zaviye kuran Ali Baba'ya, gelip geçene hizmet etmesi şartıyla köyün vergilerini (şer'î ve örfî vergiler) toplama hakkı verilmiştir. Defterdeki kayıtlara göre bu hakkın bir süredir devam ettiği anlaşılmaktadır. Zaviyede Ali Baba'nın yanında dört "hizmetkâr" da görev yapmaktaydı.¹¹ II. Selim dönemine ait olan tahrir defterinde ise, artık Ali Baba'nın hayatta olmadığı, Ali Baba'nın yerine tekkenin şeyhliğini Süleyman adında birisinin yürüttüğü ve zaviyenin işlevini devam ettirdiği tespit edilmektedir.¹² O dönemde Çernovi kazasında Ali Baba adıyla anılan başka bir köy ve tekkenin mevcut olmaması, bahsedilen Ali Baba Tekkesi'nin Tay Hızır Ali Baba Tekkesi olma ihtimalini kuvvetlendirmekte-

⁸ BOA, *Kamil Kepeci (KK)*, nr. 2915, s. 45.

⁹ BOA, *TD*, nr. 382, s. 153-154; TKGMA, *Niğbolu Mufassal Defteri*, nr. 42, vr. 49a-49b.

¹⁰ 976/1568-1569 tarihli bir icmal defterinde Ali Baba köyü Mahmud b. Kurd'un timarı olup sipahisine maktu olarak 400 akçe ödemekteydi (BOA, *TD*, nr. 467, s. 134).

¹¹ Köyde zaviyedarlar yanında 9 hane ve 11 mücerred (bekâr) bulunmaktaydı. Köyün gelirinden 400 akçesi her sene sipahiye ödenmekteydi. Bu gelirler arasında köye bağlı 3 adet mezranın gelirleri de bulunmaktaydı. Zaviyenin ve köyün tasarruf hakkının, Ali Baba'nın ölümünden sonra salih bir kimse eliyle kullanılması da kayıtlarda özellikle vurgulanmıştır (BOA, *TD*, nr. 382, s. 151).

¹² Defterde köy, Oruç b. Ali'nin timarı olarak kayıtlıdır. Köyde imam dışında 15 hane ve 19 mücerred (bekâr) bulunmaktaydı. Tekkede hizmet edenler ise sadece bir kişi olup bu da şeyh olan Süleyman idi. Bu dönemde köy, gelirinin 500 akçesini sipahiye ödemekteydi (TKGMA, *Niğbolu Mufassal Defteri*, nr. 42, vr. 62b-63a).

dir. Burada dikkati çeken başka bir nokta, Ali Baba Köyü'nün XVII. yüzyıldaki kayıtlarda yer almamasıdır.¹³ Kurucusunun adıyla anılan köy, onun ölümünden sonraki dönemde muhtemelen Tay Hızır köyüne olan yakınlığı dolayısıyla giderek bu köyün sınırları içinde kalmış, Ali Baba Tekkesi de Tay Hızır Ali Baba Tekkesi olarak anılmaya başlamış olabilir.

XVIII. yüzyılın ortalarında tekke, Ali Baba veya Ali Dede Zaviyesi olarak bilinmekte ve vakıf statüsünde bir tekke olarak görünmekteydi. Bu dönemde Rusçuk kazasında Nahiye-i zir'e bağlı Meşe köyü, tekkenin vakfı olup burada ikamet eden 16 kişi vakıf için çalışmaktadır.¹⁴ Bahsedilen yüzyılın ortalarında tekke aynı zamanda vakıf mütevellisi de olan bir zaviyedar tarafından idare edilmekteydi. İmamet hizmetini de yerine getiren bu görevli, tekkelerin işlevine uygun olarak gelip geçen yolcuların ihtiyaçlarını karşılamaya devam etmiştir.¹⁵

Tekke ile ilgili en detaylı bilgiler ise XIX. yüzyıla ait kayıtlarda bulunmaktadır. Bu durumu Osmanlı Devleti'nin, Yeniçeri Ocağı'nın kapatılmasından sonra Bektaşî tekkelerine yönelik olarak uyguladığı politikanın bir sonucu olarak görmek mümkündür. Nitekim 1826 yılında Bektaşî tekkelerinin kapatılmasına karar verilmesiyle bu tarikata mensup birçok tekkenin mal varlıkları müsadere edilmiştir. Müsadere sırasında tespit edilen ve satılan tekke malları defterlere kaydedilmiştir. Bu kayıtlar sayesinde tekkelerin fizikî yapıları, iç döşemesi, mutfak araç-gereçleri, tasarruf ettikleri topraklar, hayvan varlığı, ziraî faaliyetleri ve gelir kaynakları hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir.

¹³ 1052/1642-1643 tarihli avarız defterinde Tay Hızır(lı) Köyü'ne ait kayıtlar yer alırken Ali Baba Köyü'nden bahsedilmemektedir (BOA, TD, nr. 771, s. 186).

¹⁴ BOA, KK, nr. 2915, s. 45. Tekkenin adıyla birlikte anılan, yine aynı nahiyeye bağlı Tay Hızır köyü ise defterde zeamet toprağı olarak kaydedilmiş olup tekke ile ilgili herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

¹⁵ Ali Baba Tekkesi Vakfı'nın idaresinde yaşanan bazı sorunlar 1766 yılında merkeze yansımıştır. Tekkede mütevellilik ve zaviyedarlık hizmetlerini yerine getiren İmam Derviş Ahmed b. Abdullah'ın hâlâ hayatta olmasına rağmen Hasan b. Mehmed, Derviş Ahmed'in vefat ettiğini ileri sürerek usulsüz bir şekilde vakfın idaresini eline geçirmiştir. Usulsüzlüğün düzeltilmesi hakkında Hacı Bektaş Asitânesi Şeyhi Abdullatif Efendi'nin arzının merkeze ulaşması üzerine vakfın idaresi tekrar Derviş Ahmed'e verilmiştir (BOA, C.EV, nr. 24697).

Tay Hızır Ali Baba Tekkesi, klâsik zaviye¹⁶ özelliği gösteren bir tekke olup fizikî yapıları şu bölümlerden oluşmaktaydı: Her şeyden önce tekkede kurucu şahsa ait bir türbenin varlığından bahsetmek gerekir. Ali Baba'ya ait olan bu türbe, tekkenin yanında bulunmaktaydı. Tekkede türbenin yanı sıra cami, sohbet ve ayinlerin yapıldığı büyük bir meydan ile misafirlerin ve dervişlerin konaklaması amacıyla yapılan çeşitli odalar/derviş hücreleri (6 adet) yer almaktaydı. Tekkenin en önemli yapılarından birini kuşkusuz mutfak oluşturmaktaydı. Tekke hizmetlileri ile burada konaklayan misafirlerin sıcak yemek ihtiyacını karşılayan bu mutfağı şirahane, kiler, mahzen, ambar ve fırın odası (ekmek evi) tamamlamaktaydı. Tekkenin dahil olduğu avlunun gerek içinde gerekse dışında hububatın depolandığı üç adet ambar bulunuyordu. Tekke yapıları içinde dikkati çeken bir başka unsur ise, çardak ve gölgeliklerinin bulunmasıydı. Ayrıca tekkede, sahip olunan hayvan sayısına göre değişen büyüklükte ahır ve samanlıklar yer almaktaydı. Buralarda, tekkede ikamet eden dervişlere ve yolculara ait olan hayvanların bakım ve barınması sağlanırdı. Tay Hızır Ali Baba Tekkesi'nin hayvan potansiyeli dikkate alındığında bu ahırların son derece büyük olduğu dikkati çekmektedir. Tekkede bu amaçla kullanılan 4 adet ahır ve buna bağlı olarak 2 adet samanlık vardı.

Bu fizikî mekânlarda kullanılan yapı malzemesi hakkında bir şey bilinmemekle beraber, genellikle diğer tekkelerde olduğu gibi kerpiç veya ahşabın kullanıldığı tahmin edilebilir.¹⁷ Burada yapı malzemesi hakkında bilinen tek şey çatıların örtü çeşididir. Buna göre tekkede yer alan odalar ve ahırların çatıları kiremit, samanlıklar ise ot ile örtülmüştür.¹⁸ Tekke yapılarının iç döşemesi hakkında, müsadere edilen eşyaların cinsleri yoluyla bazı bilgilere ulaşmak mümkündür. Tekkenin, gerek meydanın gerekse misafir odaları ile dervişlerin ikamet ettikleri odaların gayet sade olduğu anlaşılmaktadır. Meydanın dört bir tarafı muhtemelen seki ile

¹⁶ Klâsik zaviye plânı ve bu plânın özelliklerini taşıyan diğer Bektaşî tekkeleri hakkında bkz. A. Yılmaz Soyger, *19. Yüzyılda Bektaşîlik*, İzmir 2005, s. 26-30.

¹⁷ Tekke ve zaviyelerin büyük bir kısmı, kerpiç veya ahşaptan yapılmış olup bu malzemeler, onların uzun süre ayakta kalmalarına engel olmuştur (A.Y. Ocak-S. Farûkî, *a.g.m.*, s. 473).

¹⁸ BOA, *Maliyeden Müdevver defterler (MAD)*, nr. 9771, s. 14; NBKM, R, nr. 19, vr. 4a-4b.

çevriliydi. Tekke eşyaları arasında yer alan 29 adet meşe tahtasının fonksiyonu belki bu şekilde izah edilebilir. Odaların yer döşemesi olarak kilim kullanılmış, minder ve yastıklar yoluyla bu tefrişat tamamlanmıştır. Tekkede abadan yapılmış toplam 20 adet minder ve yastık ile 7 adet kilim mevcuttu. Kilim ve yastıkların tamamı eskimiş durumdaydı. Minder ve yastıklarda dolgu malzemesi olarak yapağı kullanılmıştır. Tekkede, seccadeler ile muhtemelen meydana bir şamdanı bulunmaktaydı. Ayrıca tekkenin eski frengî bir kılıca da sahip olduğu görülmektedir¹⁹ ki bu, muhtemelen cuma hutbelerinde hatibin minbere çıkardığı kılıç olmalıdır.

Tekkede dikkati çeken bir başka unsur ise çeşitli evraklardır. Tekkenin gelir kaynaklarına ait bu evraklar, özellikle tuz kayıtları ile ilgilidir. Eflak'tan gelen tuzun kayıtlarını içeren bu evraklar ve Eflak Voyvodası tarafından mühürlenerek gönderilmiş bazı tezkireler tekkede muhafaza edilmiştir.²⁰ Tekkenin en önemli bölümlerinden birisini mutfak oluşturduğundan söz edilmişti. Zira Bektaşî tekkelerinde ocak, aş, kazan ve kepçe kutsal semboller olarak kabul edilmekteydi.²¹ Tay Hızır Ali Baba Tekkesi'nin mutfak ve fırın odasında kullanılan araç-gereçler arasında saç ayak, saç mangal, kahve dibegi ve tokmağı, yayık, kantar, süngü, tahra ve çeşitli ebatlardaki fiçılar sayılabilir. Tekkenin mutfak ve fırınında yer alan kap-kacakların daha çok sayıda ve çeşitli olması gerekirken bunların bir kısmı müsadere sırasında, "*evânî-i nuhâs*" adı altında kaydedildiği için bu eşyaların cins ve sayıları bilinmemektedir. Bununla beraber tekkede kullanılan mutfak eşyalarının büyük kısmının bakır olduğu anlaşılmaktadır.²²

Tay Hızır Ali Baba Tekkesi'nin bütün fizikî binalarıyla beraber varlığını ve işlevini sürdürebilmesi için bazı gelir getiren topraklara ve işletmelere sahip olması gerekir. Esasen kırsal kesimde kurulan bütün Bektaşî tekkelerinde çiftlik tarzında yapılanma ve ekonomik güç göze çarpmaktadır.²³ Tay Hızır Ali Baba Tekkesi de bütün ihtiyaçlarını kendisi karşılaya-

¹⁹ BOA, *MAD*, nr. 9771, s. 14; NBKM, *R*, nr. 19, vr. 4a, 41a.

²⁰ NBKM, *R*, nr. 19, vr. 42a-42b.

²¹ Bir Bektaşî tekkesi olan Akyazılı Sultan Tekkesi'nde de büyük bir ocağın varlığı dikkati çekmektedir (Semavi Eyice, "Varna ile Balçık Arasında Akyazılı Sultan Tekkesi", *Belleten*, XXX/124, Ankara 1967, s. 584).

²² BOA, *MAD*, nr. 9771. s. 14; NBKM, *R*, nr. 19, vr. 4a, 41a.

²³ A.Y. Ocak, "Bektaşîlik", *TDVİA*, İstanbul 1992, V, 377.

cak şekilde yapılanmıştır. Tekke, kendisine tahsis ve vakfedilmiş topraklar vasıtası ile masraflarını karşılamak üzere bir üretim düzeni oluşturmuştur. Tekkenin önemli bir ziraî işletme olduğu görülmektedir. Nitekim tekkenin sahip olduğu gayrimenkuller arasında 2.000 dönüm tarla, 650 dönüm kuru, 200 dönüm çayır, 8 dönüm bağ, 2 dönüm bahçe, 714 dönüm mera, 1 adet müstakil değirmen ile değirmen hissesi bulunmaktaydı.²⁴ Tekkenin ekilebilir arazisinde arpa, buğday, çavdar ve yulaf yetiştirilmekteydi. Arazinin bir kısmının, tekkenin de yer aldığı Tay Hızır köyü ile Meşe köyü²⁵ ve Denizli (Denizler) köyü tarafından ekildiği anlaşılmaktadır. Bu köylerdeki ürünlerin aşarı tekkeye verilmekteydi. Gerek buralardan elde edilen ürünler gerekse tekke görevlilerinin doğrudan ektiği tarlalardan elde edilen ürünler tekkenin ambarlarında depolanmıştır.²⁶ Tekke arazisi içinde yer alan bahçe, tekkenin sebze, meyve ihtiyacını karşılamış, bağlardan elde edilen üzümün bir kısmı taze olarak tüketilmiş bir kısmı ise tekkenin şirahanesinde işlenerek pekmez ve şıra hâline getirilmiştir. Odun, tahta vs. gibi ihtiyaçlarını ise korudan temin eden tekke, sahip olduğu arazinin imkânlarını kullanarak arıcılık faaliyetlerinde de bulunmuş ve 28 adet kovan vasıtasıyla bal üretimi gerçekleştirmiştir.²⁷

Tekkenin sahip olduğu araziler içerisinde çayır ve meralar da önemli bir yer işgal etmekteydi. Bu durum tekkenin önemli bir hayvan potansi-

²⁴ Tekkenin tasarrufunda olan topraklar, Denizler Köprüsü ve Yerlikaya adı verilen yerden başlayarak Akgözoğlu tarlasının başından büyük meşe ağacına ve bunu takiben Seyyarlar Korusu, Tutakan yolu, Meşe mahallesi, tekke korusu ve büyük sınır taşı yanına kadar uzanmaktaydı. Bahsedilen sınır 10.000 dönümden fazla bir alanı kapsamaktaydı. Bu alan içerisinde merkezdeki kayıtlara göre 8 dönüm bahçe bulunurken, şer'iyeye sicilinde bu alan, bağ olarak kayıtlıdır. Ayrıca tekkenin 2 dönüm büyüklüğünde bir arazisi bulunmakla beraber bunun ne tür bir arazi olduğu kayıtlardaki yazının bozukluğu sebebiyle anlaşılamamıştır (NBKM, R, nr. 19, vr. 4b).

²⁵ Köy, tekke arazisi içerisinde olup 22 haneden oluşmaktadır (BOA, MAD, nr. 9771, s. 14; NBKM, R, nr. 19, vr. 4b).

²⁶ Tekkenin mal varlığının tespiti sırasında, ambarlanmış hâlde 481 kile buğday, 605 kile arpa, 858 kile çavdar ve 342 kile yulaf bulunmaktaydı. Ayrıca tespit sırasında tekkenin ekili durumda 210 kile buğdayı ve 72 kile arpası mevcut olduğu gibi tekkenin Tay Hızır, Denizli ve Meşe köyleri halkının zimmetlerinde alacağı (aşar) da bulunmaktaydı (BOA, MAD, nr. 9771, s. 14; NBKM, R, nr. 19, vr. 4a-b, 41b).

²⁷ NBKM, R, nr. 19, vr. 41a, 42a. Diğer Bektaşî tekkelerinin gelir kaynakları hakkında bkz. A.Y. Soygyer, *a.g.e.*, s. 47-52.

yeline sahip olmasını sağlamıştır. Tekkede 430 adet küçükbaş hayvan (koyun, keçi, koç, toklu, oğlak), 75 adet büyükbaş hayvan (inek, koşum öküzü, boğa, manda vs.) ve 6 adet merkep bulunmaktaydı. Bu hayvanlardan 25 adedi tarlaların sürülmesi ve ekilmesinde çift öküzü olarak kullanılmış, boğalardan damızlık olarak faydalanılmış, sağlam durumda olanlarından ise tekkenin peynir, ekşimik ve sadeyağ ihtiyacı karşılanmıştır. Ayrıca tekkenin damızlık olabilecek iyi cins atlara da sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu atlar müsadere sırasında kısarak, aygır, tay ve bargir başlıkları altında toplanmış ve 63 adet olarak kaydedilmiştir.²⁸

Tekkenin önemli bir işletmesi de değirmenidir. Tekke arazisi içinde bulunan ve tamamen tekkeye ait bu bir göz değirmende işlenen hububat, un ve hayvan yemi hâline getirilirdi. Bu değirmenin sadece tekkeye hizmet ettiği düşünülmemelidir. Başta Tay Hızır Köyü olmak üzere Meşe ve Denizli Köyleri'nin ürünleri de belli bir bedel karşılığında muhtemelen burada işlenmiştir. Ayrıca tekke, Kara Mehmedler Köyü'nde Tekkederesi'nde yer alan bir göz değirmenin de üçte bir hissesine sahipti.²⁹ Bahsedilen gayrimenkul gelir kaynaklarının dışında tekkeye başka gelir kaynakları da tahsis edilmiştir. Nitekim tekkeye her yıl Eflak bölgesinden 15.000 kıyye³⁰ tuz gönderilmekteydi. Tekkenin kapatılması sırasında yapılan mal tespitinde toplam 12.500 kıyye tuz defterlere kaydedilmiş³¹ ve bu miktardan 9618 kıyyesi müsadere sırasında satılmıştır.³² Tekkenin sahip olduğu tarlaların ekilmesi, çayırların biçilmesi ve diğer arazilerin ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılabilmesi için bir takım araç ve gereçlere de ihtiyaç duyulmuştur. Bu araç gereçler arasında saban, pulluk, çapa, kazma, balta, çekiç, araba vs. sayılabilir.³³

²⁸ BOA, *MAD*, nr. 9771, s. 14; NBKM, *R*, nr. 19, vr. 4a-b.

²⁹ BOA, *MAD*, nr. 9771, s. 14; NBKM, *R*, nr. 19, vr. 4a, 42a.

³⁰ Vukıyye, okıyye ve okka gibi isimlerle anılan kıyye, 400 dirhem olup 1,282 grama eşitti (Mehmet Zeki Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1983, II, 723).

³¹ BOA, *MAD*, nr. 9771, s. 14; NBKM, *R*, nr. 19, vr. 4a.

³² NBKM, *R*, nr. 19, vr. 41a.

³³ BOA, *MAD*, nr. 9771, s. 14; NBKM, *R*, nr. 19, vr. 4a, 41a.

II. Horasanî Ali Baba Tekkesi

Tekke, Rusçuk'un güneydoğusunda bulunan Lipnik Ormanı'nda XVIII. yüzyılın sonlarında³⁴ Bektaşî tarikatına mensup Horasanlı Ali Baba tarafından kurulmuştur. Tekkenin bulunduğu arazide daha önce "Sv.İliya" adı verilen bir manastır mevcuttu. Ancak manastırın XVIII. yüzyılda yıkılmasıyla birlikte harap ve ıssız olan bu bölgeye dervişler gelip yerleşmeye başlamıştır. Tekkenin kurucusu Ali Baba'nın Horasan'dan başlayan yolculuğu Rusçuk'ta sona ermiş ve Ali Baba yine bir Bektaşî tekkesi olan Hızır Baba Tekkesi'nde muhtemelen bir süre ikamet etmiştir. Ali Baba'nın bu ikameti sırasında şöhreti kısa zamanda etrafa yayılmış ve dönemin Rusçuk Ayanı Tirsiniklizade İsmail Ağa'nın dikkatini çekmiştir. İsmail Ağa, bahsedilen manastırın da bulunduğu araziye Ali Baba'ya tahsis etmiş ve onun burada bir tekke kurmasını, orman ve arazi gelirlerinden istifade ederek burayı şenlendirmesini istemiştir.³⁵

Horasanî Ali Baba'nın tekkede ne kadar yaşadığı ve ne zaman öldüğü bilinmemekle beraber, 1215/1801 yılından önceki bir tarihte vefat ettiği anlaşılmaktadır. Horasanî köyü yakınlarında Ali Baba'nın mezarını bulan bazı kişiler, buraya bir türbe ve zaviye inşa ederek burasını yeniden canlı hâle getirmişlerdir. Gelişmeleri merkeze bildiren Silistre Valisi Musa Paşa ile Rusçuk kadısının bahsedilen tarihte, zaviyede ikamet ve hizmet eden kişilerin masraflarına karşılık olmak üzere bir maaş tahsisi talepleri söz konusudur. Hatta bu görevliler, zaviyenin yakınında bulunan Horasanî Köyü'nün Ali Baba türbesine vakfedilmesi ile bu maaşın sağlanabileceği konusunda da görüş bildirmişlerdir. Merkez, kayıtlardaki bilgilerden hareketle Horasanî adında bir köyün mevcut olmadığını tespit etmiş ancak durumun araştırılması için bölgedeki ilgililere emirler göndermiştir.³⁶

³⁴ Bakardjieva-Stoyan, *a.g.e.*, s. 155'te tekkenin XIX. yüzyılın başlarında kurulduğunu söylemekteyse de 1801 yılında mezarı bulunan Horasanî Ali Baba'nın tekkesini, XVIII. yüzyılın sonlarında kurma ihtimali daha fazladır.

³⁵ Bakardjieva-Stoyan, *a.g.e.*, s. 131.

³⁶ Kayıtlarda sadece Çernovi nahiyesine bağlı Borasani köyünün kaydı bulunmaktadır. Bununla beraber hükümet, ilgililerden Horasanî ve Borasanî köylerinin aynı köyler olup olmadığının araştırılmasını istemiştir (BOA, C.EV, nr. 8479; BOA, *Özi ve Silistre Ahkam Defterleri*, nr. 37, s. 83). Horasanî ve Borasanî köylerinin aynı köyler olduğu 10 numaralı Rusçuk şer'iyeye sicilinden anlaşılmaktadır. Bu sicilin 44. sayfasında Borasanlı (Borasani) olarak kaydedilen köy, aynı sicilin 48. sayfasında Horasanlı (Horasanî) olarak kaydedilmiştir.

Hükümet, görevlilerin merkeze sundukları teklifleri değerlendirmiş ve Horasanî Köyü'nün sipahisine yıllık 500 akçe ödedikten sonra şer'î ve örfî vergilerini Ali Baba Tekkesi'ne vermelerini kabul etmiştir.³⁷ Horasanî Ali Baba Tekkesi, 1824 yılında yapılan mal sayımı sırasında önemli bir ziraî işletme olup bünyesinde pek çok insanı barındırmaktaydı. Bu durum tekkenin 1826 yılında kapatılmasına kadar devam etmiştir.³⁸ Dolayısıyla tekkenin ömrü son derece kısa sürmüştür. Tekkenin diğer Bektaşî tekkesine kıyasla gerek bina sayısı gerekse arazi durumu ve hayvan varlığı açısından daha küçük olduğu görülmektedir. Tekkenin binaları arasında meydan ile 3 adet oda, mutfak, şirahane, kiler, samanlık, dam ve ahırlar yer almaktadır. Bu yapılardan şirahaneler son derece harap hâldeydi. Tekke yapılarının çatıları yine kiremit ve ot ile örtülmüştür. Tekkenin iç döşemesinde kullanılan kilimlerden gölgelik amacıyla da yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra döşemede, tekke cihazı olarak da görülen postlardan istifade edilmiştir. Aynı zamanda tekkede cebinliğin de kullanıldığı dikkati çekmektedir. Meydan ile odaların aydınlatılması büyüklü küçüklü 12 adet şamdan vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Tekkede bazı mistik özellik taşıyan sembol ve eşyalar da tespit edilmiştir. Seyyah dervişlerin kullandıkları bu eşyalardan biri teber,³⁹ diğeri ise nefirdir.⁴⁰ Müsadere sırasında tekkedeki 3 adet teber ile 1 adet nefir defterlere kaydedilmiştir.

Tekkenin mutfağında kullanılan araç-gereçler hakkında diğer tekkeye kıyasla daha ayrıntılı bilgilere rastlanmaktadır. Mutfak eşyaları arasında kahve dibegi ve tokmağı, yayık, dolap, büyük ve küçük sandıklar, demir sofraya altı, saç ayak, satır, keser, bradva (balta), fincan takımları,

³⁷ BOA, *MAD*, nr. 9774, s. 128-129.

³⁸ Bakardjieva-Stoyan, *a.g.e.*, s. 132.

³⁹ Bazılarının uç kısmı mızrak şeklinde olan, demir ve bronzdan imal edilen teberler, uzun yolculuklara çıkan dervişlerin korunma silahı olarak kullanılırken sonraları sembolik bir ifade kazanmıştır. Bazı teberlerin üzerlerine ayet-i kerimeler ve Esmâü'l-Hüsna işlenmiştir. Bir kısmında da çeşitli beyitler yer almıştır ("*Hoş Gör Yâ Hü*" *Osmanlı Kültüründe Mistik Semboller Nesnelere* (haz. Ekrem Işın, Selahattin Özpalabıyıklar), İstanbul 1999, s. 76-79).

⁴⁰ Boynuzdan yapılmış bir çeşit boru olan nefir (yuh borusu), yolculuğa çıkan dervişlerin bir köy veya konaklama yerine geldikleri zaman çaldıkları ve vahşi hayvanları korkutmakta kullandıkları, bellerine ve göğüslerine taktıkları bir alettir. Bunun yanında nefirlerden, tekkelerdeki zikirlerin icrası sırasında musıkî aleti olarak da faydalanılmıştır (E. Işın-S. Özpalabıyıklar, *a.g.e.*, s. 80-83, 122-123).

fincan tepsisi ve kesesi, fincan kılıfları (tonbak ve gümüş zarf⁴¹), tekne, tahra, meşe kovası, teneke, bakır cezve, havan, maşa, meşin heybe, kıl çuval, elek, kalbur, gözer, yastağaç⁴² ve kösere⁴³ ve çeşitli ebatlarda fiçılar bulunmaktadır. Bakır eşyaların daha çok ve çeşitli olduğu bilinmekle beraber bunlar da “*evânî-i nuhas*” adıyla kaydedildiği için tespit yapmak mümkün olmamaktadır.⁴⁴

Tekkenin sahip olduğu araziler ve büyüklüğü hakkında kayıtlarda bilgi bulunmamaktadır. Ancak toprağın işlenmesinde kullanılan aletler (sapan ve pulluk demiri, sapan kayışı, çapa, kazma, tırpan vs.), koşum hayvanları ve ambarlanmış hububatın varlığı, tekkenin ekilebilir topraklara sahip olduğunu göstermektedir. Bu topraklarda arpa, buğday, burçak ve kaplıca yetiştirilmekteydi. Tekkede şirahane ve ot arabalarının bulunması bağ ve çayırların varlığına da işaret etmektedir.⁴⁵ Tekkenin hayvan varlığı incelendiği zaman ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır. Tekkede sadece büyükbaş hayvan yetiştirilmiştir. Tekkenin 35 adet büyükbaş hayvanı mevcuttur. Bu hayvanların 10 tanesi koşum hayvanıdır. Geri kalanı sağmal olup bu hayvanların manda ve karasığır cinsinden oldukları görülmektedir. Sağmal hayvanlar, tekkenin peynir ve sadeyağ ihtiyacını karşılamıştır. Ayrıca tekkede çoğu kısrağ olmak üzere 13 adet⁴⁶ at bulunmaktaydı. Horasanî Ali Baba Tekkesi’nde büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yanında arıcılık faaliyetleri de yürütülmüştür. Tekkenin ormanlık bir alan içinde bulunması arıcılığı olumlu yönde etkilemiş ve arıcılık için önemli bir uğraş alanı yaratmıştır. Tekke arazisi içinde bulunan 45 adet

⁴¹ Zarf, fincanların kırılmaması ve onlara güzellik vermek amacıyla altın, gümüş, pirinç vs. gibi malzemelerden yapılmış ayaklı veya ayaksız kılıflardır. Zarflar aynı zamanda sıcak kahvenin içimi sırasında elin yanmasını önlerdi. Bakır üzerine altın kaplama yapılmış zarflar, tonbak zarf olarak adlandırılmıştır.

⁴² Hamur açmakta kullanılan dikdörtgen biçiminde ve bir ucu saplı tahta.

⁴³ Kösere veya kösere taşı bileği taşı, çark taşı ve değirmen taşı yapımında kullanılan bir taş cinsidir. Kösere, çok sert bir taş olup özellikle kesici aletlerin bileğilenmesinde kullanılırdı.

⁴⁴ BOA, *MAD*, nr. 9771, s. 15; NBKM, *R*, nr. 19, vr. 4b-5a, 41b.

⁴⁵ BOA, *MAD*, nr. 9771, s. 15; NBKM, *R*, nr. 19, vr. 4b-5a, 41b.

⁴⁶ Rusçuk şer’iyye sicilinde at sayısı 14 olarak kaydedilmiştir (NBKM, *R*, nr. 19, vr. 4b-5a).

kovan vasıtasıyla üretilen bal, tekkenin en önemli yiyecek maddelerinden birini oluşturmuştur.⁴⁷

III. Tekkelerin Kapatılması ve Mal Varlıklarının Satılması

Bektaşîlik, II. Mahmud'un 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nı ortadan kaldırmasına kadar faaliyetlerini kesintisiz sürdürmüştü, bu tarihten itibaren imparatorlukta bütün Bektaşî tekkeleri kapatılarak mevcut tekkeler Nakşibendî tarikatının emrine verilmiştir.⁴⁸ Bektaşî tekkelerinin kapatılma gerekçeleri arasında, bu tarikata mensup olanlardan bazılarının "şer'i şerif" hükümleri dışında hareket etmeleri, namaz ve orucu terk etmeleri ve bu kişilerin bazı dindarları da etkileyerek şeriat dışındaki uygulamaların çoğalmasına sebep olmaları gösterilmiştir. Rafizilik ve mühlidlik (dinsizlik) ile suçlanan Bektaşîlerin, tekke ve tarikatlarına yönelik uygulanan politikada siyasî sebepler de etkili olmuş, tarikat Yeniçeri Ocağı'nın destekçisi ve fikir kaynağı olarak görülmüştür.⁴⁹ Bektaşî tarikatının durumunu görüşmek amacıyla 8 Temmuz 1826 tarihinde İstanbul'da bir encümen toplanmış ve bu encümende devlet ricalinin yanında bazı şeyhler ve ulema ile Mevlevî, Nakşibendî, Halvetî, Sadî, Kadirî gibi tarikatların şeyhleri de hazır bulunmuştur. Encümen, Bektaşî tarikatının içerisinde şer'î hükümler dışında hareket edip uygunsuz davranışlarıyla bilinenlerin katl ve idam ile diğerlerinin ulema merkezleri olan yerlere sürülerek itikatlarının sağlamaştırılmasına karar vermiştir. Ayrıca bu tarz davranış sergileyen Bektaşîlerin ikamet yeri olan tekkelerin de yıkılması karara bağlanmıştır. Encümende, Bektaşîler ile yeniçeriler arasındaki ilişkiye de

⁴⁷ BOA, MAD, nr. 9771, s. 15; NBKM, R, nr. 19, vr. 4b-5a).

⁴⁸ A.Y. Ocak, "Bektaşîlik", s. 374. Osmanlı Devleti'nde 1826 yılı sonrasında kapatılan ve malları müsadere edilen Bektaşî tekkeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kemal Daşcıoğlu, 1827 (H.1243) Tarihi Muhallefât Defterine Göre Bektaşî Zaviyeleri, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İsparta 1996; Mesut Ayar, Yeniçeri Ocağı'nın İlgasından Sonra Bektaşî Tarikatı, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1998.

⁴⁹ Es'ad Efendi, Üss-i Zafer (Yeniçeriliğin Kaldırılmasına Dair), (haz. Mehmet Arslan), İstanbul 2005, s. 167-173; Şirvanlı Fatih Efendi, Gülzâr-ı Fütühât (Bir Görgü Tamğının Kalemîyle Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışı), (haz. Mehmet Ali Beyhan), İstanbul 2001, s. XXXV-XXXVII, 19-20; M. Ayar, a.g.t., s. 25-33; Yeniçerilik-Bektaşîlik ilişkisi için ayrıca bkz. A.Y. Soygyer, a.g.e., s. 70-74.

temas edilerek Bektaşîlerin, yeniçerilere dayanmak suretiyle Hacı Bektaş Zaviyesi'ne bağlı olarak kurulan diğer tekke ve zaviyelerin isimlerini değiştirerek kendilerine mal ettikleri ve vakıfların gelirlerine el koydukları, tekkeler kurdukları ve buralarda açık ve gizli olarak pek çok kötülüğü yaydıklarına işaret edilmiştir. Bu tarz davranışları sergileyen Bektaşîler hakkında dönemin Şeyhülislamı Kadızade Mehmed Tahir Efendi de iki adet fetva vermiştir. Bu fetvalarda tekkelerde sakın olan şeyh ve dervişler, *ehl-i bidat* sayılarak bunların mallarının müsaderesinin caiz olduğu belirtilmiştir.⁵⁰

Burada belirtilmesi gereken önemli bir konu da, kimin tarafından yaptırıldığı belli olmayan ve müslümanların ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak, lüzumsuz ve zararlı olan tekkelerin yıkılmasına karar verildiği hâlde, "*kadîm*" olan tekkelerin bu kararın dışında tutulmasıdır.⁵¹ Ancak "*kadîm*" tekkelerin vakıflarının sonradan el değiştirmesi nedeniyle bunların da doğru bir şekilde tespit edilmesi gerekmektedir. Alınan kararlarda, tekkelerin türbelerini ilgilendiren bazı noktalar da bulunmaktaydı. Hükümet, yıkılmasına karar verilen tekkelerin türbelerinde medfun şahısların evliyadan olma ihtimallerini dikkate alarak bu durumda olan türbelere dokunulmaması hatta bunların bakımlarının yapılabilmesi için bir türbedar tayin edilmesine karar vermiştir.⁵²

Encümende alınan kararlardan sonra başta İstanbul olmak üzere Anadolu, Rumeli ve diğer bölgelerde bulunan Bektaşî tekkelerinin durumlarının tespiti için harekete geçilmiş ve bu iş için memurlar görevlen-

⁵⁰ Bektaşîler hakkında gönderilen Evâil-i Safer 1242 (4-13 Eylül 1826) tarihli ferman: NBKM, R, nr. 19, vr. 1b-3a. Bu fermanın ilâmı için bkz. NBKM, R, nr. 19, vr. 5a-5b; BOA, HAT, nr. 17351; Es'ad Efendi, *a.g.e.*, s. 173-175, 178-181. Encüme katılan tarikat şeyhleri ile diğer görevlilerin isim ve görevleri, alınan kararlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. M. Ayar, *a.g.t.*, s. 34-36; A.Y. Soyoyer, *a.g.e.*, s. 59-62.

⁵¹ Meselâ Kızıl Deli Sultan Tekkesi "*kadîm*" tekkelerden biriydi. Hükümet, tekkenin yıktırılması yerine meydan odalarının camiye dönüştürülmesi, diğer binalarının ise sayı ve büyüklüğüne binaen ihtiyaç durumunda Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Ordusu'nun bir kısmına tahsisi yönünde karar almıştır (NBKM, R, nr. 19, vr. 2b; Es'ad Efendi, *a.g.e.*, s. 183).

⁵² NBKM, R, nr. 19, vr. 2b-3a; BOA, HAT, nr. 17351; Es'ad Efendi, *a.g.e.*, s. 183-184. Bektaşî türbelerine yönelik uygulamalar için bkz. M. Ayar, *a.g.t.*, s. 56-59. Alınan kararlara rağmen 1831 yılında bir çok Bektaşî türbesi yıktırılmıştır (A.Y. Soyoyer, *a.g.e.*, s. 66).

dirilmiştir. Görevliler, tekke ve zaviyelerin şeyh ve dervişlerini defterlere kaydederek tekkelerin sahip olduğu eşya ve gayrimenkullerini tespit etmekle sorumlu tutulmuştur. Ayrıca görevlilerin yetkili kıldıkları konular arasında tekkede yaşayan şeyh ve dervişlerin sürgün edilmeleri; boş kalacak tekke ve zaviye binalarının cami, mescit, mektep veya medrese olarak değerlendirilmesi veya o bölge ulemasının da onaylamasıyla bu tekke binalarının diğer tarikat şeyhlerinden ve ehl-i sünnetten birine tahsisi de bulunmaktaydı. Görevliler, bölgedeki tekkelerin durumuna göre bu seçeneklerden birini uygulayacaklardır. Hükümet, Bektaşî tekkeleri hakkında yapılan araştırmaların sonuçlarının merkeze ulaşmasından sonra uygulamaya geçecektir.⁵³

Rumeli'de bulunan bütün Bektaşî tekkelerinin durumlarının araştırılması ve mal varlıklarının tespitine yönelik olarak merkezden görevlendirilen memurlar arasında Dergâh-ı Alî Kapıcıbaşlarından (sabık) Mirahur-ı evvel Hacı Ali Bey,⁵⁴ Müderris Seyyid Ali Remzi Efendi⁵⁵ ve Kâtip Mehmed Said Kemal Efendi bulunmaktaydı. Görevlilere faaliyetleri sırasında ilgili yerin başta valisi olmak üzere mutasarrıf, kadı, ayan ve zabitanının yardımcı olması emredilmiştir.⁵⁶

Ruşçuk'a ulaşan görevliler, burada bulunan gerek Hızır Ali Baba gerekse Horasanî Ali Baba Tekkeleri'nin sahip olduğu eşya, hayvan, hububat ve gayrimenkullerini 22 R 1243 (12 Kasım 1827) tarihinde defterlere kaydederek merkezî hazine adına mal tespitinde bulunmuşlardır. Tekkelerin bütün mal varlıkları detaylı bir şekilde kaydedilmiştir.⁵⁷ Görevlilere verilen talimatlar arasında şu hususlar dikkat çekmekteydi: Tespiti yapılan tekke mallarının Rusçuk'a getirtilerek burada Rusçuk mütesellimi, kadı, ileri gelenler ve mübaşirin gözetimi altında, piyasa fiyatları dikkate alınarak müzayede yoluyla peşin olarak satılması, tekkelerin çeşitli şahıs-

⁵³ NBKM, R, nr. 19, vr. 2b-3a; BOA, HAT, nr. 17386; Es'ad Efendi, *a.g.e.*, s. 181-183.

⁵⁴ Ali Bey'in memuriyeti başlangıçta gizli tutulmasına rağmen, Bektaşîlere yönelik uygulamaların bütün ülkede duyulması üzerine, onun da memuriyeti ilân edilmiştir (BOA, HAT, nr. 17406).

⁵⁵ Ali Remzi Efendi, Şeyhülislâmın seçimiyle Pirlepeli Ahmed Efendi'nin yerine bu göreve getirilmiştir. Pirlepeli ise başka bir görevle Bosna'ya gönderilmiştir (BOA, HAT, nr. 17386).

⁵⁶ NBKM, R, nr. 19, vr. 5a-5b; Es'ad Efendi, *a.g.e.*, s. 177-178; M. Ayar, *a.g.t.*, s. 50-52.

⁵⁷ NBKM, R, nr. 19, vr. 4a-5a.

lar ve köylerdeki ahalinin üzerlerindeki alacaklarının tahsil edilmesi ve bu işlemler sonucunda elde edilen paranın İstanbul'a gönderilerek Mukataat Hazinesi'ne teslim edilmesi gerekmektedir. Ayrıca hükümetin üzerinde durduğu bir başka nokta, tekkelerin taşınmaz mal varlığının en iyi şekilde değerlendirilmesiydi. Bu konuda görevlilerin ve mahallî idarecilerin merkeze sunacakları teklifler son derece önemliydi. Tekkelerin bütün gelir kaynakları hakkında sıkı bir inceleme başlatan hükümet, başta Eflak bölgesinden gönderilen tuz olmak üzere gelirlerin son durumunu tahkik ettirmiştir. Ayrıca tekkelerin gelir kaynakları arasında yer alan Ahyolu tuzlasından gelen tuz ile Filibe Nezareti'nden gönderilen günlük 1 kile⁵⁸ tutarındaki piriñç tahsisatları tekkelerin kapatılmasıyla beraber sona ermiş ve bunlar Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Ordusu'nun tayinatına tahsis edilmiştir.⁵⁹

Tekkelerin mal varlığının tespitinden sonra alınan kararlar gereğince başta erzak, eşya, zahire, hayvan, tuz, kovan olmak üzere şirahane ve değirmen gibi taşınmaz malları satışa çıkarılmıştır. Bununla beraber her iki tekkenin satışa çıkarılan eşyalarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Meselâ Tay Hızır Ali Baba Tekkesi'nin içinde bulunan bazı eşyalar satılmamış (meselâ şamdanlar) bunlar muhtemelen cami için bırakılmışken, diğer tekkenin şamdanları ve mistik özellik taşıyan eşyaları bile satılmıştır.⁶⁰ Hükümetin tekke eşyalarının rayiç fiyatla satılması emrine rağmen, bu duruma dikkat edilmemiş ve mallar piyasa fiyatlarının aşağısında satılmıştır. Rusçuk şer'îye sicillerindeki 1242 (1827) yılı narh kayıtlarına göre peynirin kıyyesi 12 pare iken, tekkelerin peyniri kıyyesi 10'ar pareye satılmıştır. Şirahanenin ise son derece düşük fiyata satıldığı görülmektedir. Tay Hızır Ali Baba Tekkesi'nin şirahanesi 2 kuruşa (80 pare) satılmıştır ki bu para ile o dönemde ancak bir kıyye cevzli helva satın alınabilirdi. Tekkelerin satışa çıkarılan kazma, balta, çekiç, mangal,

⁵⁸ Hububat ölçęği olarak kullanılan kilenin çeşitli türleri olmakla beraber, İstanbul kilesi 18-20 okka olup ortalama 25 kg'dır (M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, II, 281).

⁵⁹ NBKM, R, nr. 19, vr. 29b, 30a-30b, 42a-42b; NBKM, R, nr. 19, vr. 52a; BOA, C.EV, nr. 17567.

⁶⁰ NBKM, R, nr. 19, vr. 41a-41b. Bakardjieva-Stoyan, *a.g.e.*, s. 132'de Horasanî Ali Baba Tekkesi'nde bulunan ve ayinlerde kullanılan bazı eşyaların Rusçuk'taki Hızır Baba Tekkesi'ne taşındığını ifade etmektedir.

kahve dibeği vs. gibi birçok eşyasında da aynı kıyaslamayı yapmak mümkündür.⁶¹

Tekkelerin sahip olduğu hayvanlardan büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar satıldığı hâlde özellikle atlar için böyle bir yola gidilmemiştir. Hükümet, başlangıçta atların satılması yönünde karar vermiş ancak daha sonra mübaşir Hacı Ali Bey'in görüşleri doğrultusunda bu karardan vazgeçmiştir. Tekkelerde mevcut olan atların son derece iyi ve özellikli olduğu anlaşılmış ve bunların gerek damızlık olarak gerekse orduda binek hayvanı ve top-keşan olarak kullanılması için harekete geçilmiştir. Özellikle damızlık olarak kullanılmaya elverişli atların belirlenerek Çirmen Sancağı Mutasarrıfı Vezir Mehmed Esad Paşa'ya teslim edilmesine, geri kalanların ise binek hayvanı olarak kullanılmak ve top çekmekte istihdam edilmek üzere İstanbul'a veya Silistre ve Vidin taraflarına gönderilmesi konusunda hassasiyet gösterilmiştir. Atların özelliklerine göre tespitinde mübaşir ile birlikte kadı, Rusçuk Muhafızı ve Mütessilimi Dergâh-ı Ali Kapıcıbaşlarından Hasan Ağa yetkili kılınmıştır.⁶² Tespitler sonucunda tekkelerde bulunan atlardan çoğunun damızlık olarak kullanılmasının daha uygun olduğu anlaşılmış ve toplam 73 adet hergele⁶³ Çirmen Sancağı mutasarrıfına gönderilmek üzere Rusçuk mütessilimine teslim edilmiştir.⁶⁴ Atlardan bir kısmının da satıldığı görülmektedir ki bunlar özellikle topal ve ihtiyar olan atlardır.⁶⁵

Tekkelerin hayvan ve zahiresinin satışı sırasında bazı hususlar dikkati çekmektedir. Tay Hızır Ali Baba Tekkesi'nde bulunan ve satışı söz konusu olan bazı küçükbaş hayvanların (koyun ve keçi) telef olduğu kayıtlarda yer almaktadır. Bu şekilde telef olan hayvanların sayısı 34'tür.⁶⁶ Benzer şekilde kovanlardaki zayıf da dikkat çekicidir. Tay Hızır Ali Baba Tekkesi'nde mevcut 28 adet kovandan 15 adedi, içindeki arıların ölmesi dolayısıyla zayıf olmuş ancak 13 adet kovanın satışı yapılabilmektedir. Hora-

⁶¹ BOA, MAD, nr. 9771, s. 14; 1242 (1243-1827) yılı narh kayıtları için bkz. NBKM, R, nr. 18, vr. 51a; NBKM, R, nr. 19, vr. 70a.

⁶² NBKM, R, nr. 19, vr. 29b-30b, 42a-42b.

⁶³ Bineğe ya da yük taşımaya alıştırılmamış at.

⁶⁴ NBKM, R, nr. 19, vr. 38b-39a, 41a, 42a-42b; BOA, C.EV, nr. 17567.

⁶⁵ NBKM, R, nr. 19, vr. 42a.

⁶⁶ NBKM, R, nr. 19, vr. 41b.

sanî Ali Baba Tekkesi'nde mevcut bal kovanlarının satışı ile ilgili kayıtlarda herhangi bir bilgiye rastlanmadığına göre muhtemelen bu kovanlarda ya arı yoktur ya da diğer tekkede olduğu gibi arılar telef olmuş olabilir. Kovanlardaki zayiata benzer şekilde tekkenin ambarlanmış hububatının önemli bir kısmı da çürümüş hâldeydi. Tekkenin 270 kile iyi durumda buğdayına karşılık 114 kile çürümüş buğdayı bulunmaktaydı ve bu buğday çok düşük fiyatlarla elden çıkarılmıştır.⁶⁷

Her iki tekkenin müsadere edilen mallarının satışı ve tekkenin alacaklarının tahsili sonucunda elde edilen toplam gelir 15.236 kuruştur.⁶⁸ Hükümet, tekke gelirlerini Mukataat Hazinesi'nde toplayarak Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Ordusu'nun masraflarına tahsis etmiştir. Bununla beraber tekke gelirlerinin aradan zaman geçmesine rağmen Mukataat Hazinesi'ne ulaşmadığı tespit edilmiştir. Bunun üzerine hükümet, geriye dönük olarak tekkelerin gelir ve arazilerinin ne şekilde ve kimler tarafından tasarruf edildiğini öğrenmek amacıyla bölgedeki yetkilileri harekete geçirmiş ve tekke gelirlerinin en kısa sürede ilgililerden tahsil edilerek Mukataat Hazinesi'ne teslim edilmesi konusunda ısrarcı olmuştur.⁶⁹ Yapılan araştırmalar sonucunda her iki tekkenin kendilerine ait arazi ve mülkleri olmadığı, tekkelerin zeamet ve timar toprakları içinde bulunduğu ve ekilebilir topraklarının bir kısmının aşarının sipahileri tarafından toplandığı ortaya çıkmıştır. Şöyle ki Meşe köyü Tay Hızır Ali Baba Tekkesi'nin vakfı olmakla beraber Tay Hızır Köyü'nün tekke vakfına bağlı arazisinin olmadığı, köyün örfî ve şer'î vergilerini toplama hakkının zeamet sahibine ait olduğu; Horasanî Ali Baba Tekkesi'nin içinde bulunduğu köyün 500 akçe maktu vergisi olduğu ve tekkenin bu vergiyi her sene sipahiye ödemesi karşılığında köyün örfî ve şer'î vergilerini toplama hakkı olduğu tespit edilmiştir. Kayıtların incelenmesi sonucunda tekkelerin arazi ve gelirlerinin durumunu daha açık olarak gören hükümet, Tay Hızır Tekkesi'nin zeamet toprağı içinde bulunmasından dolayı buranın aşarının zeamet sahibine ait olduğunu kabul etmiş; ancak Hora-

⁶⁷ NBKM, R, nr. 19, vr. 41a-42a.

⁶⁸ NBKM, R, nr. 19, vr. 42a; BOA, C.EV, 17567.

⁶⁹ 6 Cemâziyelâhır 1246 (22 Kasım 1830) tarihli başta Niğbolu Muhafızı Sadık Paşa olmak üzere Niğbolu ve Rusçuk kadılarına gönderilen ferman, NBKM, R, nr. 20, vr. 52a.

sanî Ali Baba Tekkesi'nin sipahiye ödediği senelik 500 akçe vergisi dışında kalan diğer gelirlerini, tahsil edilemeyenlerle birlikte Mukataat Hazinesi'ne göndermesini istemiştir.⁷⁰

Tay Hızır Ali Baba ve Horasanî Ali Baba Tekkeleri, mallarının müsadere edilmesinden sonra yıktırılmıştır. Hükümet, yıktırılan tekkelerin gerek enkaz gerekse arazilerinden farklı şekillerde istifade etmiştir. Zamanın şartlarına ve hazinenin menfaatlerine bağlı olarak tekke emlak ve arazilerinin işletilme usulleri değişiklik göstermiştir. Tay Hızır Ali Baba Tekkesi'nin gayrimenkullerinin işletilmesinde iltizam usulü uygulanmıştır. Hükümet, tekkenin sahip olduğu bütün gayrimenkuller (koru, çayır, tarla, mezra ve yıktırılan tekke arazisi) ile tekkenin arazisi içinde yer alan Meşe Köyü'nü iltizama vermeyi kararlaştırmıştır. Tekke arazisinin iltizamına dışarıdan talipli çıkmaması ve bu işe sadece Rusçuk Muhafızı ve Mütessellimi Hasan Ağa'nın talip olması üzerine yıllık 500 kuruş bedel ile tekke toprakları Hasan Ağa'ya iltizama verilmiştir.⁷¹ Bununla beraber iltizama verilen tekke arazisi ve mülkleri, bölgede büyük tahribata sebep olan 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşları sırasında büyük zarar görmüş ve mülkleri harap hâle gelmiştir.⁷² Ayrıca iltizam gelirleri savaş süresince hazineye düzenli olarak intikal etmemiştir.⁷³ Savaşların etkisiyle, tekke topraklarını işleyen halk da ziraatı terk etmiş ve etrafa dağılmıştır.⁷⁴ Tekke topraklarının işletilmediği ve tamamen atıl durumda olduğu 1831 yılına ait bir kayıttan da anlaşılmaktadır.⁷⁵ Hükümet, tekke mülkleri ile arazinin harap kalması yerine satılmasının daha uygun olacağına karar vermiş ve arazinin müzayedeye çıkarılarak bir miktar muaccele (peşinat) ile satılmasını emretmiştir. Bunun üzerine mahallî idareciler, tekke mülkleri ile arazisini satışa çıkarmış ve araziye sadece Rusçuk'ta ikamet eden Hacı Abidzâde Hasan talip olmuştur. Taliplinin araziye teklif ettiği 1.001 kuruş tutarındaki peşin miktar merkeze bildirilmiş ve merkez arazinin ilgili şahsa sa-

⁷⁰ BOA, *MAD*, nr. 9774, s. 128-129; NBKM, *R*, nr. 21, vr. 86b.

⁷¹ NBKM, *R*, nr. 19, vr. 42b; BOA, *C.EV*, nr. 17567; BOA, *MAD*, nr. 9771, s. 14.

⁷² NBKM, *R*, nr. 21, vr. 90a.

⁷³ BOA, *MAD*, nr. 9771, s. 14.

⁷⁴ 16 Receb 1247 (21 Aralık 1831) tarihli Niğbolu Muhafızı Sadık Paşa ve Rusçuk nainbine gönderilen hüküm, BOA, *MAD*, nr. 9774, s. 196.

⁷⁵ NBKM, *R*, nr. 21, vr. 90a.

tilması ve paranın Mukataat Hazinesi'ne gönderilmesi konusunda Niğbolu Muhafızı Sadık Paşa'yı görevlendirmiştir.⁷⁶ Arazi Hacı Abidzâde Hasan'a satılmış ve elde edilen peşin miktar Mukataat Hazinesi'ne teslim edilmiştir. Ancak tekke arazisine bir süre sonra daha yüksek fiyat veren başka bir taliplinin çıkması üzerine, önceki müzayede geçersiz sayılmış, arazi değirmen ile beraber Hezargrad sakinlerinden Seyyid Recep Efendi'ye 1.300 kuruş muaccele ile satılmış ve kendisine mülknâme verilmiştir.⁷⁷

Satışı gerçekleştirilen taşınmazlardan bir diğeri de değirmendir. Tay Hızır Ali Baba Tekkesi'ne ait olan değirmen ile değirmen hissesi 450 kuruş muaccele ile satılmış ve bedeli Mukataat hazinesine gönderilmiştir.⁷⁸ Değirmenin bir süre sonra tekkenin diğer gayrimenkulleriyle beraber bahsedilen Recep Efendi'ye satıldığı görülmektedir.

Horasanî Ali Baba Tekkesi'nin gayrimenkullerinin değerlendirilmesinde ise farklı bir yöntem izlenmiştir. Tekke'nin sahip olduğu taşınmazların kullanılamayacağına anlaşılması üzerine tekkenin yıktırılmasına ve malzemesinin Rusçuk'ta harap hâlde bulunan Hüseyin Hoca Medresesi'nin tamirinde kullanılmasına karar verilmiştir. Hükümetin bu kararında Rusçuk uleması ve mübaşirin talepleri etkili olmuştur. Tekkenin enkazının Rusçuk'a taşınarak medresenin, halkın da maddî katkılarıyla tamir ettirilmesi konusunda mahallin idarecilerine 1828 yılında bir ferman gönderilmiştir.⁷⁹ Tekkenin enkazının bu şekilde medreseye tahsis edilmesiyle arazi tamamen atıl duruma gelmiştir. Tekke arazisinin bu durumu 1840 yılına kadar devam etmiş ve bahsedilen yılda arazi, Çervena voda (Kızılsu) köyünden zengin bir Türk tarafından işletilmeye başlanmıştır. Bu şekilde tekkenin bulunduğu arazi yeniden canlılık kazanmış ve buradan elde edilen gelirlerle fakir insanlara yardım edilmiştir. Horasanî Ali Baba Tekkesi'nden geriye sadece mezar taşları kalmıştır. XX. yüzyıl başlarına kadar mevcut olan bu mezar taşları, tekkede ikamet eden dervişlere ve aile fertlerine aitti.⁸⁰

⁷⁶ 23 Zilkade 1247 (24 Nisan 1832) tarihli ferman, NBKM, R, nr. 21, vr. 72a.

⁷⁷ 24 Safer 1248 (23 Temmuz 1832) tarihli ilmühaber, BOA, C.EV, nr. 14496.

⁷⁸ BOA, MAD, nr. 9771, s. 14.

⁷⁹ NBKM, R, nr. 19, vr. 26a, 42a-42b.

⁸⁰ Bakardjieva-Stoyan, *a.g.e.*, s. 132, 156.

Sonuç

Anadolu, Rumeli ve diğer bölgelerde kurulan Bektaşî tekkelerinde olduğu gibi Rusçuk'ta farklı yüzyıllarda kurulan bu iki Bektaşî tekkesi de aynı kaderi paylaşmış ve 1826 yılı sonrasında kapatılmıştır. Tekkelerin sahip olduğu bazı kutsal eşyalar, Rusçuk'taki Hızır Baba Tekkesi'ne nakledilmiş ve hatta tekkede (Horasanî Ali Baba) ikamet eden dervişler de söz konusu tekkeye yerleşmiştir. Ardından tekkelerin malları müsadere edilmiş ve gelirlerine Mukataat Hazinesi adına el konulmuştur. Bahse konu olan tekkeler hakkında bazı noktaların üzerinde durulması gerekir. Tay Hızır Ali Baba Tekkesi'nin fizikî yapıları içerisinde camiinin bulunması ve müsadere edilen eşyalar arasında seccadelerin varlığı, burada İslâm inanç ve akidelerinin uygulandığını göstermektedir. Diğer tekkede ise cami ve mescit adına rastlanmadığı gibi seccade de bulunmamaktadır. Bununla beraber tekkede Bektaşîlik sembolü olan bazı eşyaların varlığı dikkati çekmektedir.

Belirtilmesi gereken başka bir nokta, tekkelerin müsadere edilen eşyalarının nicelik ve nitelik açısından yetersizlik göstermesidir. Tekkelerde, defterlere kaydedilenden daha çok sayıda ve cinsten eşya olması gerekirdi. Ev eşyaları, kitaplar ve diğer eşyalar açısından tekkelerde bir yetersizlik göze çarpmaktadır. Bu yetersizliği açıklamak için bazı ihtimaller üzerinde durulabilir. Bunlardan biri; eşyaların zamanla eskimesi ve yenilenememesidir. Nitekim kilim, yastık ve seccade gibi eşyaların 'köhne' durumda olduğu kayıtlarda geçmektedir. Diğer ihtimaller arasında kapatılma sırasında bunlardan bir kısmının kaybolması veya kayıt öncesi başka bir yere aktarılması gösterilebilir. Her durumda tekkeler sahip oldukları eşyalar ile ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır.

Tekkelerin tasarrufunda olan gayrimenkuller açısından duruma bakıldığında zaman daha elverişli konumda oldukları görülmektedir. Tarla, bağ, bahçe, mera, çayır, kuru gibi araziler ile değirmenlerin varlığı tekkeleri tam teşekküllü işletmeler hâline getirmiştir. Arazinin imkânlarını kullanan tekkeler, büyükbaş ve küçükbaş hayvan besiciliği, arıcılık, bağcılık, hububat üretimi vs. gibi faaliyetlerde bulunmuş, bu faaliyetler yoluyla tekkelerin yiyecek ve içecek ihtiyaçları karşılanmış hatta üretilen ürünlerin çevre köylere satışı yoluyla gelir de elde edilmiştir.

Tekkelerin yıktırılmasından sonra bahsedilen gayrimenkuller, bir süre atıl durumda kalmış, daha sonra hazinenin menfaatleri düşünülerek satışa çıkarılmıştır. Ancak halkın tekke topraklarına rağbet etmediği görülmektedir. Bu durumu her iki tekkede de görmek mümkündür. Bahsedildiği üzere tekke topraklarını satın almaya ya bir kişi talip olmuş ya da başka kaza ve köylerden sınırlı sayıda talipler çıkmıştır. Öyle anlaşılıyor ki devletin Bektaşî tarikatına karşı uyguladığı politikanın bir yansıması olarak halk, gayrimenkullere ilgi göstermemiştir. Bu durumda devlet, sınırlı sayıdaki taliplin teklifleri doğrultusunda tekkelerin gayrimenkullerini, iltizam ve satış suretiyle değerlendirmeye çalışmıştır. Bu şekilde tekkelerin bölgedeki dinî, ekonomik ve sosyal fonksiyonu sona ermiştir.

EK I

Tay Hızır Ali Baba Tekkesi'nin Müsadere Edilen Malları (NBKM, R, nr. 19, vr. 41a-42a)

Malın cinsi	Adet	Kile	Kıyye	Birim fiyatı	Kıymet	
					Kuruş	Pare
Frengî kılıç	1				10	1
Süngü	1				2,5	19
Kantar	2				13,3	9
Eyer maa rikâb	2				17	
Köhne kilim	7				30	
Aba minder	10				20	
Köhne yasdık	10				25	
Meşe tahtası	29				12	
Çapa	5				6	
Kazma	1				1	
Balta	3				3	
Kebir burgu	3				3	
Tahra	4				1,5	
Bradva (balta)	1				0,5	10
Demir oygu	2				1	
Demir çekiç	1				0,5	
Araba yırağı?			2		1,5	
Saç mangal	1				2	
Saban maa takım	5				15	
Pulluk demiri maa çirişne?	2				5	
Saç ayak	2				1	
Sağır ve kebir fiçı	16				16	
Şirahane	1				2	
Köhne seccade	2				2	
Araba maa takım	5				20	
Bal kovanı	13				97,5	
Kahve dibeği ve tokmak	1				2	
Revgan-ı sade			102,5	55	141	15
Eflak tuzu			9.618	Yüzü 10	961,5	12
Evânî-i nuhâs			135	6, 7	833,5	
Yapağı			35	34	29,5	10
Peynir			250	10	62,5	
Revgan-ı don			12,5	32	10	8
Pekmez			235	6,5	39,5	7
Ekşimik			85	2	4	10
Buğday		673		50	832,5	
Arpa		893		27	602,5	11
Çavdar		858		27	579	6
Yulaf		342		13,5	115	13
Ekili buğday		210		100	525	
Ekili arpa		72		54	97	8
Müstakil değirmen ve değirmen hissesi					450	
TOPLAM					5.604,5	14

EK II

Horasanî Ali Baba Tekkesi'nin Müsadere Edilen Malları (NBKM, R, nr. 19, vr. 41b)

Malın cinsi	Adet	Kile	Kıyye	Birim fiyatı	Kıymet	
					Kuruş	Pare
Kahve dibeği	1					
Dolap	1				13	11
Elek	1					
Meşin	1					
Havan maa il	1					
Ahen sofa altı	1				6	
Kebir ve sağır şamdan	12				39	
Çapa	3				9	
Tarankub?	1					
Balta	1				2,5	1
Kilim	1				16,5	19
Cibinlik	1				5	9
Teber	3				3,5	4
Köhne eğer maa rikâb	1				12	1
Kösere	1				3	1
İnek körü?	1					
Saç ayak	3					
Saban demiri	1					
Pulluk demiri	1					
Çirişne?	1					
Satır	1					
Keser	1				31	5
Bradva	1					
Tahra	1					
Burgu	4					
Işkı	1					
Saban kayışı	4					
Çuval	2				9	
Meşin heybe maa pösteki hırdavat	1					
Kebir fiçı	2				2,5	1
Çeber	1					
Sağır fiçı	2					
Yayık	2				2,5	10
Patlak	1					
Yatık	1				4,5	
Sağır sandık	1				1	2
Kebir tahta sandık	1				3	
Kalbur, gözer, yastağaç, koğa, dibek, Bektaşî nefirî, köhne sandık âlâtı					3,5	
Fincan	9					
Tonbak zarf	9				12	
Sim zarf	1					
Salamura peynir			25	10	6	10

Revgan-ı sade	13	55	17,5	15
Evâni-i nuhâs	108		793,5	12
Berber Mustafa'nın zimmeti (107 kuruş) ⁸¹			82	
Buğday	270	50	337,5	
Arpa	4	27	2,5	8
Kaplıçe ve burçak	3	27	2	1
Çürük buğday	114	15	42,5	10
TOPLAM			1.465	

EK III**Tekkelerin Müsadere Edilen Hayvanları (NBKM, R, nr. 19, vr. 41b-42a)**

<i>Hayvanın cinsi</i>	<i>Adet</i>	<i>Birim fiyatı kuruş/pare</i>	<i>Kıymet</i>	
			<i>Kuruş</i>	<i>pare</i>
Koyun	105	6 kuruş 10 pare	656	10
Keçi	291	7,5 kuruş 1 pare	2.189,5	11
Kara sığır ineği maa buzağı	7	32, 36, 36,5, 39, 40, 51, 56	290,5	
Kara sığır ineği	20	22, 24, 26, 30, 37,5, 47, 50, 55, 56	519,5	
Kara sığır danası	24		228,5	
Kara sığır düvesi	1			
Koşu öküzü	8	65,5	524	
Kara sığır koşu öküzü	16	120, 140, 145 kuruş 10 pare, 170, 180, 190, 200, 201	1.346	10
Kara sığır tosunu	7		473	
Kara sığır öküzü	4			
Kara sığır boğası	1		20	
Manda ineği maa malak	9	60, 65, 68, 76, 100, 171, 242	782	
Manda ineği	1		91	
Dişi manda düvesi	1		47,5	
Manda düvesi	3			
Manda danası	2	10	50	
Manda öküzü	3	90,5	271,5	
Manda boğası	1		80	
Manda ineği	1		80	
Topal gök bargir	1		151	
Topal al bargir maa eyer takımı	1		110	
Sakağlı doru kısarak	1		100	
Topal kısarak	2		160	
Merkeb	6		105	2
TOPLAM			8.266	6
TEKKELERİN TOPLAM SATIŞ GELİRİ			15.236 kuruş ⁸²	

⁸¹ Berber Mustafa'nın zimmetinde 107 kuruş bulunmakla beraber, tahsil edilen paranın 25 kuruşu, tekkenin mallarının kayıtlara geçirilmesinden bir hafta önce vefat eden tekkenin zaviyelerinin cenaze masraflarında kullanılmış, dolayısıyla kalan 82 kuruş kayıtlara geçirilmiştir.

“THE DERVISH LODGES OF THE BEKTASHI ORDER IN RUSE: THE
LODGES OF TAY HIZIR ALI BABA AND ALI BABA OF KHORASAN”

Abstract

The Tay Hızır Ali Baba and Horasani Ali Baba dervish lodges are two of Bektashi dervish lodges of Ruse. As it was the case for all the Bektashi dervish lodges founded in the countryside, these lodges had also the outlook of a farm since in the lands under their ownerships, such as farms, vineyards, orchards, pastures and groves and in the mills and beehives they were engaged in beekeeping, husbandry, viniculture, grain agriculture and vegetable, and fruit growing. In this way the orders managed to meet their own needs on the one hand, and obtained revenues through the sale of the products they produced, on the other hand. The year 1826 became a turning point for the Bektashi order and the lodges. In that year the Yeniçeri corps were abolished and the lodges of the order, in order to eradicate the relation between the corps and the order, were closed down. In comply with the stipulations of the new regulation, the assets of the lodges were confiscated and their buildings were pulled down, which was also true for all other bektashi dervish lodges. As to the immovables of the lodges, they were either sold or farmed out and the revenues obtained accrued the mukataat treasury, a measure stipulated by the state interests.

Keywords

Ruse, Bektashi order, Bektashi dervish lodges, Tay Hızır Ali Baba, Ali Baba of Khorasan, confiscation.

⁸² Tekkelerin eşya, hayvan ve zahirelerinin satış bedeli toplam 15.336 kuruş olmakla beraber bu miktardan 100 kuruş, dellaliye ve katibiye masraflarına ayrılmıştır.